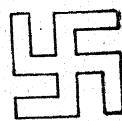
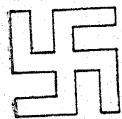


जगा लाववे सत्यथी । हेचि साईलीलेची कृती ॥



श्री साईलीला

श्रीसाईबाबा संस्थान,
शिरडीचे अधिकृत मासिक

: संपादक :

श्री.क.हि.काकरे

रिसिव्हर श्रीसाईबाबा संस्थान, शिरडी

: कार्यकारी संपादक :

डॉ. श्री. दि. परचुरे

एम. ए. पी. एच. डी.

(इंग्रजी आवृत्ती)

श्री. सदालंद चैंदवणकर

(मराठी आवृत्ती)

श्रीसाई वाक्सुधा

वर्ष ६२ वे)

किंमत १ रुपया

(अंक १०

श्रीसाईलीला जानेवारी १९८४

दूरभ्यनी

८८२२५६१

: कार्यालय :

“ साईनिकेतन ”, प्लॉट नं. ८०१-वी, डॉ. आंबेडकर पथ, दादर, मुंबई-४०० ०१४.

वार्षिक वर्गणी रु. १०/- (ट.स.सह) किरकोळ अंक १ रु. फक्त.

जगा लावावे सत्पथी । हेचि साईंलीलेची कृती ॥



श्रीसाईं वाक्सुधा

ओम नमो सद्गुरुराया ।
चराचराच्या विसाविया ।
अधिष्ठान विश्वा अवधिया ।
अससी सदया तूं एक ॥४५॥

पृथ्वी सप्तद्वीप नवखंड ।
सप्तस्वर्ग पाताळ अखंड ।
यग्रते प्रसवी जे हिरण्यगर्भांड ।
तेचि ब्रह्मांड प्रसिद्ध ॥४६॥

प्रसवे जी ब्रह्मांडा यया ।
जी नामे 'अव्यक्त वा माया'
तया मायेचियाही पैल ठाया ।
सद्गुरुराया निजवस्ती ॥४७॥

तयाचे वानावया महिमान
वेदशास्त्री घरिले मौन ।
युक्तिजुक्तीचे प्रमाण ।
तेथें जाण चालेना ॥४८॥

ज्या ज्या दुज्या तुजउपमावे ।
तो तो आहेस तूंचि स्वभावे ।
जे जे काहीं दृष्टि पडावे ।
ते ते नटावे त्वां स्वयें ॥४९॥

दूतन वर्षाभिनंदन

द्विस्ती शताब्दाप्रमाणे

सुरु होणारे हे नूतन वर्ष

आमच्या सर्व वाचकांना

सप्तस्त साईं भक्तांना

लेखक-कवी आणि

हितर्चितकांना

सुखाचे, समृद्धीचे

उत्कषणाचे आणि

भरभराटीचे जावो

-संपादक



अनुक्रमणिका जानेवारी १९८४

(१) संपादकीय	- भाव तसा देव
(२) संत श्रीदासगणू महाराज	- सदानन्द चेंदवणकर
(३) सापटणेकर कुटुंब	- श्री. मु. व. तिंबाळकर
(४) मला दिसलेले दासगणू	- सौ. नंदिनी नाडकर
(५) ...आणि श्रीसाईबाबा प्रत्यक्ष रंगमंचावर!	- श्री. मनोहर सावंत
(६) अल्लामालिकचा अर्थ	- प्रा. र. श्री. पुजारी
(७) बाबांची आज्ञा	- श्री. बाळकृष्ण देसाई.
(८) माझिया भवतांचे धार्मी	- सौ. रेखा माहिमकर
(९) ममा (श्रीसाई कथा)	- श्री. ग. रा. पालकर
(१०) कल्पवृक्षाचे छायेत	- श्री. वसंत प्रवान
(११) श्रीसाई समर्थ	- श्री. अरविंद वारटके
(१२) श्रद्धा हेच जीवन	- श्री. सुरेश कुलकर्णी
(१३) साईनाथा तुळजी सेवा सतत घडो	- श्री. मधुसूदन करंबेळकर.
(१४) दिव्यानुभूती	- सौ. सीता कुलकर्णी
(१५) मशीदमाई-द्वारकामाई-मुरलीधर मंदिर-	श्री. पु. कृ. धुपकर.
(१६) जीवनाची सार्थकता	- श्री. सूर्यकांत गर्जे
(१७) संतरत्न भालचंद महाराज	- श्री. गौहराम उरणकर
(१८) नववर्षाचे स्वागत	- श्री. चंद्रकांत गरणे
(१९) दासगणूचे साईनाथ	- सौ. सरोजिनी मुळचे
(२०) साई कृपाळू	- श्री. शांताराम ब्रीद

भाव तसा देव

स न वि वि



आश्रय हा केलाच पाहिजे. जेथे श्रद्धा नाही तेथे आस्था नाही, तळमळ नाही आणि जेथे तळमळ नाही तेथे काहीच नाही, काहीच नाही.

आपल्यापैकी पुष्कळांचे जीवन श्रद्धाहीन असते. आयुष्य कसे तरी ढकला-वयाचे हा असतो त्यांचा निर्माल्यवत जीवनक्रम. त्यात जीवंतपणा किंवा चैतन्य मुळीच नसते. त्या जीवनाला का मानवी जीवन म्हणावयाचे? तुम्ही काही करा, कोणतेही कार्य हाती घ्या, त्याच्या पाठीमागे, श्रद्धेचे पाठबळ हे असलेच वाहिजे. ज्या प्रमाणात ते पाठबळ असेल त्या प्रमाणात तुम्ही यश संपादन करू शकाल.

‘भाव तसा देव’ तुम्ही आपल्या हाती घेतलेल्या कार्यात घवघवीत यश मिळविणे हा एक दैवी चमत्कारच आहे. तो चमत्कार तुम्ही श्रद्धेच्या बळावर पार पाडून दाखवू शकता. ज्याची जशी श्रद्धा असेल तसे त्याला फळ मिळते. सध्या रोजच्या व्यवहारात याचा अनुभव आपण घेत आहोत. बाबा म्हणतात “तुम्ही कोणी कुठेही असा, भावे मजपुढे पसरिता पसा। मी तुमचि या भावा सरिसा रात्रंदिवस उभाचा॥”

स्थळाचा काळाचा वा व्यक्तीचा येथे संबंध नाही. कोणत्याही देशाच्या कोणत्याही भागात तुम्ही असा, तुम्ही कोणत्याही समाजाचे घटक असा, तुम्ही जे काही कराल जे जे हाती घ्याल ते ते माझ्या आठवणीने माझ्यावर संपूर्ण

‘भाव तसा देव’ हे वाक्य आपल्या नेहमी जिभेवर खेळत असते परंतु ते अंतर्यामीपर्यंत मात्र सहसा जाऊन पोचत नाही. जशी आपण भरवना बाळगावी तसे त्याचे फळ पदरात पडते. या ठिकाणी भाव हा शब्द श्रद्धा अर्थाने वापरण्यात आलेला आहे. जशी तुमची श्रद्धा असेल, तसे तुम्ही होता, परंतु मनुष्याने श्रद्धेचा

भाव ठेऊन करा, एवढे केलेत म्हणजे तुमच्या पुढील यशाची चिंता वहाणारा मी आहे असे श्री साईबाबा म्हणतात.

ते पुढे म्हणतात, तुमच्याकडून अपेक्षा आहे ती श्रद्धावर वरची नको. ती अंतःकरणापासून जन्माला आलेली पाहिजे. तेवढे लेणे तुम्ही घातलेत मग मी तुमच्यापासून दूर नाही. मग माझे घर तुमच्या अंतःकरणातच आहे म्हणून समजा मग मी आणि तुम्ही वेगळे नाही. श्रद्धेच्या बळावर एवढी एकतानंत साधता आल्यावर या जगात तुम्हांला काय उणे पडणार आहे? माझ्या अस्तित्वाची जाणीव झाल्यावर मग तुम्हांला उणीव कसली भासणार आहे?

‘भाव तसा देव’ असे आहे श्रद्धेचे महत्त्व. आजवर होऊन गेलेल्या साधु-संतांनी आपणास हेच सांगितले आहे. ‘भाव घरा रे। अपुलासा देव करारो।’ तुम्हाला देव हवा आहे? तुम्हाला देवाच्या ठायी असलेले उच्च गुण प्राप्त करून घ्यावयाचे आहेत? तुम्हांला देवत्व मिळवावयाचे आहे? मग भावाला गच्छ मिठी मारा. कशावर तरी बळकट श्रद्धा ठेवा. किंतीही संकटे आली तरी श्रद्धेची नाव तुम्हांला यशस्वी रीतीने पैलतीराला घेऊन जाईल हे निश्चित समजा.

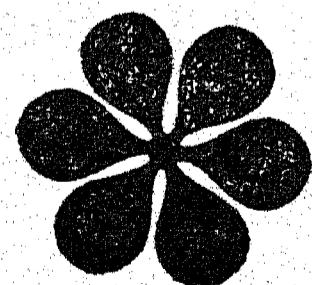
बाबांनी तुमची श्रद्धा कशावर आहे हे पाहिले नाही. तुमच्या ठायी जिवंत रसरक्षीत श्रद्धा आहे की नाही हेच पाहिले व आजही ते याच दृष्टीने पहात आहेत. तुमची श्रद्धा साई सच्चरित्रावर आहे की गुरु चरित्रावर आहे हे त्यांनी पाहिले नाही. या गोष्टीला त्यांनी महत्त्व दिलेले नाही. त्यांनी महत्त्व दिले आहे ते जातीवंत जीवंत श्रद्धेला.

कोणास अध्यात्म रामायण। कोणास ज्ञानेश्वरी पुरश्चरण कोणास हरि-वरदा पारायण। गुरुचरित्रावलोकन कोणाते :: कोणा बसविती पाया जवळी। कोणास खंडोबाच्या देऊळी। कोणाच्या विलू सहस्रनामावळी। बांधिती गळी कळवळीने ॥

किती व्यापक व सर्वव्यापी क्षेत्र आहे हे! प्रत्येकाची आवड निवड कांही उप्सारखी नसते. व्यक्ति तितक्या प्रकृती! कोणाला काय आवडते तर कोणाला

काय आवडते! परंतु आपली आवड निवड भिन्न व वेगवेगळचा आहेत. त्या असेनात का, त्या सर्वांना व्यापून रहाणारा सर्वनाच एकाच सूत्रात गोवणारा व जरुर त्या राजमार्गावर आणून सोडणारा एक महत्तम गुण जाग्यावर असला म्हणजे ज्ञाले आणि तो महान गुण म्हणजेच भाव किंवा श्रद्धा. तुम्हांला आम्हांला सर्वनाच देवत्वाप्रत घेऊन जाणारी खात्रीची व सर्वश्रेष्ठ शिडी म्हणजेच श्रद्धाच होय.

सध्या श्री साईबाबांच्या संबंधीचा भक्तिभाव उत्तरोत्तर जिकडे तिकडे हवा तसा वाढतच चाललेला आहे. त्यांच्या संबंधी कुठे काहीही असो, त्याकडे सहाजिकच भक्तगण मोठ्या प्रमाणात आकर्षिला जातो. त्यामुळे कित्येक भक्तिभाव मनात नसलेल्या लोकांना आपला स्वार्थ साधण्यास वहात्या गंगेत हात धुवून घेण्यास उत्तम संधि आहे असे वाटते. त्यांच्या नावाचा फायदा मिळविण्यासाठी काहीना काही हालचाली नेहमी चाललेल्या असतात. कोणी 'साई दरबार' उभारतात तर कुणी साक्षात द्वारकामाई उभी करतात तर मंदिरे उभाऱ्यन शिरडीतील श्री बाबांच्या समाधी स्थानाची अगदी हुवेहुब नक्कल करतात. अशा या प्रथलांशी श्री साईबाबांच्या शिरडी संस्थानचा कोणत्याही प्रकारचा संबंध नसतो. श्री बाबांच्या किंवा द्वारकामाईच्या नावाने कुणी काही करू लागला तर कोण कुणाचा हात धरू शकणार! परंतु वृथा कुणाही भक्ताचा गैरसमज होऊ नये व बाबांच्या शिरडी संस्थानचा अशा प्रकारांशी, संबंध आहे असे उगाच कुणाला वाटू नये म्हणून हे पण या 'भाव तसा देव या बरोबरच खुलासेवार प्रगट चितन करीत आहोत.



जयंती निमित्त खास लेख

ह. भ. प. दासगणू महाराज

-सदानंद चेंदवणकर

० श्रीसंत दासगणूमहाराज हे श्रीसाईबाबांचे समकालीन. ते साईबाबांचे एक थोर भक्त होऊन गेले. आधुनिक महिपती म्हणून त्यांची कीर्ती महाराष्ट्रभर दरवळत आहे. त्यांचे खरेखुरे नाव गणेश दत्तात्रय सहस्रबुद्धे. त्यांचे पूर्वज रत्नागिरी जिल्ह्यातील कोनवडे गावचे राहाणारे. त्यांचे घराणे सुखवस्तू. गोत्र शांडिल्य, अश्वलायन सूत्र, ऋग्वेदी चित्तपावन ब्राम्हण. आईचे नाव सावित्रीबाई होते.

दासगणूंचा जन्म शके १७८९ मध्ये पौष शुद्ध एकादशीच्या पुण्यदिवशी इ. सन १८६७ साली अकोळनेर येथे झाला. अकोळनेरचे आप्पाजी रामचंद्र जहागीरदार हे त्यांचे मातामह. मातृकुल ईश्वरनिष्ठ असल्याने या संस्काराचा वारसा श्रीदासगणूंना पूर्णपणे प्राप्त झाला खरा, पण व्याच्या तिशीपर्यंत तो सुप्त होता.

श्रीदासगणूंचा जन्म सूर्योदयाचे सुमारास झाला. म्हणून त्यांचे पाळण्यातील नाव नारायण असे ठेवले गेले. त्यांची आई या नारायणाला घेऊन जेव्हां आपल्या पतिगृही परत आली, त्यावेळी आजोबा श्रीएकनाथपंतांनी आपल्या गुटगुटीत नातवास मोठ्या प्रेसाने मांडीवर घेतले व नातवास पाहून ते म्हणाले, “नारायण नाव काय ठेवलेस? या गुलामाचे पोट कसे गणपतीसारखे आहे. याचे कानसुळा पहा कसे मोठे आहेत. तेव्हा याला आपण गणपतीच म्हणू या.”

आजोबांची ही सूचना सर्वांत एकदम मान्य झाली व नारायण हे नाव मार्गे पडून गणपती, गणेश हेच नाव प्रचारात आले.

शके १७९८ मध्ये त्यांची व्याच्या नवव्या वर्षी मुंज झाली. लहान असताना दासगणूंना विद्याभ्यासात गोडी वाटेना. त्यांच्या वडिलांना पण विविध व्यवसायांमुळे मुलाकडे लक्ष देण्यास फारशी सवड झाली नाहीं. त्यांचे चुलते जनार्दनपंत, मामलेदार असल्याने ते बहुतेक फिरतीवर असत. म्हणून आपल्या पुतण्याला श्री. रघुनाथ बळवंत लिमये यांच्याकडे त्यांनी सोयविले. ते गृहस्थ फार कडक, छडीशिवाय बोलतच नसत, त्यामुळे उनाडक्या करणाऱ्या छोट्या दासगणूंवर त्यांच्या कडकपणाचा उलटा परिणाम झाला.

पुढे जनार्दनपंतांनी इ. स. १८८८ ते १८८९ या काळात संगमळे ठाकार नावाच्या पदवी परीक्षेपर्यंतचा अभ्यास केलेल्या गृहस्थांच्या हवाली दासगणूना केले. ते शिक्षक होते. पण दासगणूने तिथेही जमेना. अभ्यासात त्यांचे मन रमेना. रात्रीच्या वेळी ते तमाशास जात. गोंधळी, तमासगीर, यांच्याशी त्यांची सलगी वाढली. लावण्या, पोवाडे इ. ग्राम्य गीतांशी त्यांचा परिचय वाढला. अनंत फंदी, प्रभाकर, रामजोशी, सगनभाऊ, होनाजीबाळा यांच्यासारखी लावण्या, पोवाडे, छक्कड, फटके इ. ची रचना आपणही करावी, अशी आकांक्षा त्यांच्यात निर्माण झाली; व अभ्यासाच्या टिपणाएवजी लावण्या-छक्कड यांचीच रचना ते करू लागले.

इंग्रजी चौथीत असतानाच दासगणूनी शाळेला व शिक्षणाला रामराम ठोकला व ते आपल्या मावशीचे यजमान श्री. बळवंत सदाशिव गोडबोले यांच्याकडे बडोद्यास गेले. श्री. गोडबोले मुन्सफ होते. तिथे त्यांनी आपल्यां भाच्याला एका खाजगी खात्यात लहानशी नोकरी मिळवून दिली. पण त्या कामाचा त्यांना कंटाळा आला. त्यांनी नोकरी सोडली व ते पुन्हा नगरला आले. शके १८१३ मध्य जामखेड तालुक्यातील बोरले-अट्टचाचे जहागीरदार नारायणराव रानडे यांच्या कन्येशी श्रीदासगणूंचा विवाह पुण्यास झाला. लग्नानंतर मुलगा वळणावर येईल अशी सर्वांची कल्पना होती, पण काही एक न करता चकाटचा पिटीत ते गावामधून हिडत व दिवसभराचा वेळ घालवीत. यामुळे घरात त्यांचे सारखे खटके उडू लागले.

एकदा चुलती त्यांना टोबून बोलली व त्यासरशी दासगणू जे घरा-बाहेर पडले ते कायमचेच.

आपले एक स्नेही श्री. विश्वनाथपंत निसळ यांचे घरी ते काही दिवस राहिले. पण असेच एकदा नगरच्या रस्त्यावरून हिडत असताना पोलिस सुपरिटेंडेंट एम. केनेडी हे युरोपियन गृहस्थ घोड्यावरून येत असताना त्यांची व दासगणूंची गाठ पडली व त्यांनी त्यांना श्रीगोंदे येथे दरमहा ९ रुपये पगारावर शिपाई म्हणून नोकरीस ठेवले. श्रीगोंदे, जामखेड, खडी, नगर, नेवासे या गावी त्यांनी एकूण ११ वर्षे नोकरी केली.

श्रीदासगणू प्रथम कट्टर शिवभक्त होते. सोमवार, प्रदोष, शिवरात्र ही व्रते ते मोठ्या निष्ठेने कडकडीत पाळीत. महाशिवरात्रीला निर्जळा व्रतान्ते

शिवलिंगावर रुद्राचा अभिषेक करीत. पंडरपूरचे ते वारकरी होते. गोदावरी बहव्यांना अपरंपार प्रेम होते. महान भगवद्भक्त श्रीसद्गुरु वामनशास्त्री इस्तम्पूरकर हे दासगणूचे गुरु होत. आपल्या या सद्गुरुंचा उपदेश ज्ञाल्या-वरच, दासगणू हे दासगणूमहाराज या नात्याने प्रसिद्धीला आले. सद्गुरुंचा दास असा गणू किंवा गणू हा सद्गुरुंचा दास या भावनने महाराज आपल्या काव्यामध्ये स्वतःचा उल्लेख दासगणू किंवा गणूदास अशा प्रकारे करू लागले. आपल्या नोकरीत असताना केलेल्या काव्यांतून —

गणूदास रची हे कवनकथा सुंदर ।

वामनशास्त्रींचा हस्त मस्तकावर ॥

अशा अर्थाचे अनेक उल्लेख आहेत.

श्री सद्गुरुंच्या आदेशानुसार दासगणू शिरडीला गेले. सदाचारसंपन्न वामनशास्त्रींनी त्यांना आपण काशीस समाधिस्थ होण्यापूर्वी सांगितले होते.

“शिरडीचे श्रीसाईबाबा सुयोग्य विभूती आहेत. त्यांना तू माझेच स्वरूप मान. आम्ही दोघे एकरूप आहोत. तेच तुला आता येथून वेळोवेळी मार्ग दाखवतील.”

या आदेशानुसार श्रीदासगणूंनी श्रीसाईबाबांना उद्देशून पुढीलप्रमाणे प्रार्थना केली :

हे श्रीसाई समर्था । तुझ्यापदी ठेवून माथा ।

करितो विनंती हीच आता । ती उदारपणे मान्य करा ॥

मी सकल संतांचा चरणरज । माझी राखा आपण लाज ।

तुम्ही भवाब्धीचे जहाज । हे म्यां पक्के जाणले ॥

हीच विनंती, साईनाथा । या वामनशास्त्रांच्या छात्रा ।

नका लोटू कदा परता । बाबा, दासगणूसी ॥

माझे गुरु मरुन गेले । पोरकेपण मजला आले ।

म्हणून पाहिजे सांभाळिले । या पोरक्या गणूसी ॥

तुम्ही एकरूप अवघे संत । तुम्हां माजी नसे द्वैत ।

तुम्ही वामनशास्त्री साक्षात् । आहात, बाप, मजलागी ॥

भक्तिसारामृत ५३-२९२

श्रीदासगणूंची निष्ठा श्रीसाईबाबांच्या चरणी स्थिरावली. आपले स्नेही श्री. नानासाहेब चांदोरकर यांच्याबरोबर १८९६ साली प्रथम दासगणू शिरडीला श्रीसाईच्या दर्शनाकरिता गेले. त्यांच्या बाबांच्या वरील निष्ठेतुलच त्यांना पुढील अभंग स्फुरला.

शिरडी माझे पंढरपुर । साईबाबा रमावर ॥

शुद्धभक्ति चंद्रभागा । भाव पुँडलिक जागा ॥

याहो याहो अवघे जन । करा बाबांसी वंदन ॥

गणू म्हणे, बाबा साई । धाव पाव, माझे आई ॥

श्रीसाईबाबांचे दासगणूच्यावर भारी प्रेम होते. अनेकांच्यावर बाबा कधी कधी खूप रागावत, शिव्या देत, मारहाण देखील करीत, पण दासगणूवर ते रागावल्याचे कुणी कधी पाहिले नाहीं.

दरवडेखोरांच्या कान्हचा भिल नावाच्या नायकाला पकडण्यासाठी श्री दासगणूची नेमणूक झालेली होती. लोणी या गावी ते रामदासीच्या गुप्तवेषाने एका श्रीराम मंदिरात राहिले. मंदिर झाडून साफसूफ करून रोज एकाप्रचित्ताने मूर्तीची पूजा ते करीत. त्यांच्या तेथल्या वागण्यामुळे कान्हचा भिल प्रभावीत झाला. त्याने आपल्या गळचातील सोळा तोळे वजनाचा सोन्याचा गोफ त्यांना सादर समर्पण केला; पण दासगणूनी त्याचा स्वीकार केला नाहीं. उलट, त्यांच्या पैशातून देवळाची दुरुस्ती करण्यास पाटलास सांगितले. या निलोंभी वृत्तीचा परिणाम भिल नाईकावर झाला. दैववशात या कामगिरीतून प्रथलाने त्याची मुक्तता झाली.

जामखेड येथे ते बदलून गेले. येथे त्यांच्या सुप्त प्रतिभेदे नवे दीप्तिमान झाले. दामाजीपंतांच्या स्वयंकृत आस्थानावर त्यांनी येथे कीर्तन केले, श्रोते मुख झाले.

पुढे नेवासे येथे बदली झाल्यावर तेथील नटनर्तक मोहिनी राजापुढे डफ फोडून तमाशाचा नाद त्यांनी सोडून दिला व आपली वाणी व लेखणी परमेश्वरांच्या संगुणस्वरूपाच्या वर्णनात खर्च केली.

श्रीसदगुरु साईनाथांच्या दर्शनाने ते पावन झाले. पुढे त्यांच्याच आज्ञ-वरून त्यांनी आपल्या नोकरीचा राजीनामा दिला व संतचरित्रे लिहिण्याचे कार्य त्यांनी स्वीकारले. श्रीसाईबाबांनी यासाठी त्यांचे कार्यक्षेत्र नांदेड मराठवाडा हे आगाऊच नियोजित केले होते. त्याप्रमाणे तिकडच्या भागात जाऊन त्यांनी कीर्तन प्रचार केला. संतचरित्र साहित्य जमविले व प्रत्यक्ष लेखनास सुरुवात करून काही काळाने ते लेखन संपविले.

श्रीदासगणू हे प्रभावी निलोंभी कीर्तनकार होऊन गेले. कीर्तनाची बिदागी ते घेत नसत. इंदूर संस्थानच्या व देवास संस्थानच्या दरबारात त्यांची कीर्तने झाल्यावेळी आपल्या अंगच्या प्रसंगावधानाने उभय नरेशांच्या कौतुकाचा व आदराचा विषय ते झाले. श्रीसाईबाबांची त्यांच्यावर श्रीती

होती. त्यांची पण बाबांवर निष्ठा होती, धार्मिक व्रतवैकल्ये ते साक्षेपाने करीन्. त्यांच्या कर्मनिष्ठेला त्यांच्या परिणत प्रज्ञेचे अधिष्ठान होते. गायत्री पुरुष्वरणे त्यांनी तीनदा केली. गोदावरीला प्रदक्षिणापण त्यांनी एका सिंहस्थात केली. त्यांची काव्यसंपदा विपुल आहे. त्यांचे भाषाप्रभुत्व दांडगे होते. त्यांच्या लेखनातून भक्तीचा जिव्हाळा ओतप्रोत भरलेला आढळतो. त्यांनी लावण्या, पोवाडे, छक्कड, ओंव्या, पदे, चरित्र, नाटक, मनाचे श्लोक, शिष्यबोध इत्यादी अनेक विषयांवर अंदाजे दोन लक्ष संख्या परिमित लेखन केले आहे. वेदांत हा त्यांच्या आवडीचा विषय. दंभाचा त्यांना अमाप तिरस्कार असे. त्यांच्या लेखनात अमाप रसोत्पत्ती, अभ्यासुवृत्ती आहे. त्यांची भाषा साधी खेडवळालाही समजावी अशी आहे. महाराष्ट्रातील आजच्या विद्वानांना त्यांच्या लेखनशैलीचे कौतुक वाटते. त्यांची बहुश्रुतता दांडगी होती. त्यांचा राष्ट्राभिमान, संस्कृतीबद्दलचा अभिमान, धर्म याबद्दलचे प्रेम अप्रतिम आहे. त्यांची वृत्ती मृदू, करुणामय, प्रभूला प्रार्थना करताना त्यांच्या नेत्रांवाटे गंगायमुनेच्या धारा प्रवाहित होत असते. ते साक्षात्कारी विभूती होते. त्यांचा मित्रपरिवार फार मोठा होता. त्यांच्या ऋग्णानुवंधीयांत शेठ, सावकार, व्यापारी, पांढरपेशे मध्यमवर्गीय यांच्याही भरणा असायचा. श्री दासगणूनी समाजाला ईश्वराभिमुख करून त्याचे त्यांनी उन्नयन केले. असा श्रीसाईबाबांचा थोर भक्त, सेवक, महापुरुष कार्तिक वद्य एकादशी, दिनांक २५ ऑक्टोबर १९६२ रोजी पंढरपूर येथे श्रीपांडुरंगचरणी विलीन झाला. त्यावेळी त्यांचे वय ९५ वर्षांचे होते. त्यांची समाधी चंद्रभागेच्या वाढवंटात बांधली गेलेली आहे.

श्रीदासगणूंचे समग्र काव्यसंग्रह एकंदर नऊ खंडात आता पुस्तकरूपाने प्रकाशित झालेले आहेत.

श्रीसाईबाबा हे परमात्म्याशी किंवा परमात्म्याच्या निरनिराळ्या रूपांशी अगदी मिसळून गेलेले होते. भक्तांनी जशी जशी इच्छा केली, तसे तसे बाबांनी त्यांना दर्शन दिले. कधी राम, तर कधी कृष्ण, कधी पांडुरंग तर कधी अक्कलकोटस्वामीमहाराज, कधी मौलवी, तर कधी कुणाचे सद्गुरु. अशा निरनिराळ्या स्वरूपात बाबांनी भक्तांना दर्शन दिलेले आहे.

एकदा दासगणूनी बाबांच्याजवळ असताना पंढरपूरला पांडुरंगाच्या दर्शनास जावयाची इच्छा व्यक्त केली. तशी परवानगी त्यांनी मागितली. परंतु बाबांच्या मनात दासगणूना पाठवायचे नव्हते. म्हणून बाबा म्हणाले,

“अरे गणू, शिरडी हेच आपले पंढरपूर. आपल्याला शिरडी सोडून जाण्याचे कारण नाही.”

दासगणूचा बाबांच्यावर भारी विश्वास! ते विचार करू लागले, की शिरडी हेच जर आपले पंढरपूर, तर इथला पांडुरंग कोण? या विचारात ते मग्न झाले. तोच बाबा त्यांना साक्षात् पांडुरंग स्वरूपात दिसू लागले.

याच प्रसंगावर दासगणूनी शिरडी माझे पंढरपूर। साईबाबा रमावर। असे सुंदर पद रचले. रमा म्हणजे रखमाई व तिचा वर म्हणजे पती अर्थात रमेचा पती म्हणजे पांडुरंग.

एकदा याच दासगणूना प्रयागला गंगा-यमुना या संगमस्थानी जाण्याची तीव्र इच्छा झाली. तेव्हा बाबा म्हणाले,

“गणू, आपले प्रयागतीर्थ येथेच आहे.”

— आणि खरोखरीच आश्चर्याची गोष्ट, बाबांच्या दोन्ही आंगठ्यांतून गंगा-यमुना निथळू लागल्या, वाहू लागल्या, दासगणूना हे पाहून नवल वाटले.

दासगणूंच्या प्रमाणेच गौळीबाबा नावाचे एक सत्पुरुष बाबांच्या वेळी होते. ते वषत्रि आठ महिने पंढरपूरी राहून श्रीहरी पांडुरंगाची सेवा करीत व चार महिने तीर्थयात्रा करीत. ते बाबांच्यासमोर समाधी लावून बसत व सांगत, की त्या स्थितीत बाबा त्यांना पंढरपूरचे विठोबाच दिसत असत. की नाही!

मुंबईचे एक डॉक्टर श्रीरामाचे मोठे भक्त होते. ते बाबांना मानीत नसत.

एकदा ते आपल्या मित्राच्या आग्रहाखातर त्यांच्या वरोबर शिरडीस गेले. परंतु ‘मी जरी शिरडीस आलो, तरी मी बाबांना नमस्कार करणार नाही’ असे त्यांनी मित्राला निक्षून सांगितले होते. डॉक्टर व मित्र बाबांच्याकडे चालले होते. परंतु बाबा दुरून दिसल्यावरोबर डॉक्टर देहभान हररखून घावत सुटले व बाबांच्या पुढे जाऊन त्यांनी अक्षरशः लोटांगण घातले. बाबांनी त्यांना शुभआशीर्वाद दिले. ते परत निघाल्यावर मित्रांनी त्यांस विचारले,

“डॉक्टर, हे काय केलंत तुम्ही? तुमचा निश्चय तुम्ही विसरलात काय?”
डॉक्टर म्हणाले,

“अहो, कसला निश्चय नि कसचं काय? तिथे साईबाबा होतेच कुठे? मला त्यांच्या जागी अयोध्यापती प्रभू श्रीरामचंद्रजी दिसले व मी त्यांच्यापुढे लोटांगण घातले!”

आहे की नाही बाबांची अगम्य लीला.

ह. भ. प. संत श्रीदासगणूनी बाबांच्या कीर्तन्चा सुगंध आपल्या उम्म्या हयातीत सातत्याने दरवळत ठेवला. त्यांनीच त्यांच्या कार्याचा प्रसार कीर्तना-द्वारे सर्वत्र केला.

धन्य ते बाबांचे सत्कृशिष्य दासगणूमहाराज. आजही शिरडीला पुण्य-उत्सव प्रसंगी दासगणूचे नातू श्री. अनंतराव आठव्हले महाराज कीर्तने करीत असतात; व बाबांचे स्मरण करतात.

श्रीदासगणू एकदा शिरडीस असताना नीटनेटका पोशाख करून बाबांना भेटण्यास गेले. त्यांना वंदन केल्यावर 'नवरदेवासारखा सजून कुठे चाललास' असा बाबांनी प्रश्न केला. 'कीर्तन करावयास जातो' म्हणून दासगणूनी उत्तर दिले. त्यावर बाबा म्हणाले, 'अंगरखा फटा कशास, किमर्थ केलास इतुका प्रयास हा सर्व भार कशास अंगावर घ्यावा? तो सर्व खाली काढून ठेव.'

तेव्हा त्यांच्या आज्ञेनुसार दासगणूनी सर्व पोशाख बाबांच्या वरणावर ठेवला आणि तेव्हापासून 'तनु उवडी डोई न पगडी'। कासेसीं साधीचं पंचे 'जोडी' यात सांगितल्याप्रमाणे कीर्तन करण्याची त्यांची प्रथा पडली.

तै पासूनी उघडे सोज्वळ ।
हाती चिपळी गळा भाळ ।
कीर्तन समर्थी सर्व काळ ।
गणूदास हा वेळपर्यंत ॥२७॥
ही नारदीय मूळ गादी
येथूनचि हरिदासांची मांदी ।
बाह्य रंगाची न ज्या उपाधी
अंतःशुद्धि ध्येय ज्या ॥

श्रीसाईसच्चरित्र अध्याय १५

याप्रमाणे लोकांच्या विनंतीला मान देऊन दासगणू नारदीय पद्धतीने कीर्तन करू लागले. 'एका कवडीचाही परिग्रह किवा दुराप्रह तेथे ना' (अ. १५-१९) असा त्यांचा कीर्तनाचा ब्राणा असल्यामुळे श्रोत्यांची अतोनात गर्दी व अनिवार उडी कीर्तनप्रसंगी नेहमी होत असे. शिरडीस रामनवमी उत्सव १९१२ साली सुरु झाल्यावर चवऱ्या वर्षपासून म्हणजे १९१५ सालापासून पुष्कळ वर्षे रामनवमी उत्सवात या नारदीय पद्धतीने ते कीर्तन करीत होते.



सापटणेकर कुटुंब

ले. कर्नल मु. ब. निबाळकर (निवृत्त)

१। १४ फाईव्ह स्टार अपार्टमेंट्स,
वंड गार्डन रोड, पुणे ४११ ००१.

(श्री साईसच्चरित्रातील ४८ व्या अध्यायातील श्री सापटणेकर कुटुंबाची एक कथा आहे. त्या कथेतील बाबांचे साक्षात् दर्शन घेतलेल्या, कृपा प्राप्त झालेल्या श्रीमती पार्वतीबाई यांनी अगदी परवा परवा कथन केलेल्या बाबांच्या आठवणी श्री. निबाळकरांनी शब्दांकीत केल्या आहेत. वाचकांना नव्हकीच आवडेल असा हा लेख.)

वकील अक्कलकोट निवासी । सपटणकर नाम जयांसी ।

परिसा तयांचे अनुभवासी । मन उल्लसित होईल ॥ ५१ ॥

असो तो मुलगा मुरलीधर । आणिक दोन भास्कर दिनकर ।

यांचियासमवेत सपटणेकर । प्रसन्नांतर जाहले ॥ १७२ ॥

मग ते सवे घेऊनि भार्या । करूनि वंदन साई सदया ।

साधुनि चंचल मनाचे स्थैर्या । होऊनि कृतकार्या परतले ॥ १७३ ॥

(अध्याय ४८)

बुधवार १४ सप्टेंबर १९८३ हा दिवस माझ्याकरिता भाग्याचा उगवला. त्याआधी ३-४ महिने मला वळले होते की श्री साईसच्चरित्राच्या ४८ व्या अध्यायात वर्णन केलेल्या अक्कलकोटच्या सापटणेकर वकीलांच्या कथेतील त्यांच्या चिंजीवांदीकी कोणीतरी पुर्यात शिवाजीनगर येथे रहात आहेत. तेव्हापासून त्यांची भेट घेण्याची इच्छा झाली होती. परंतु नीट पत्ता माहित नव्हता. योग्योगाने टेलिफोन डिरेक्टरित शोध करता नंबर मिळाला व फोन करून भेट घेण्याचे ठरवले होते. परंतु काही ना काही कारणानी ते लांबणीवर पडले होते.

वरच्या दिवशी मात्र पहाटे उठल्यापासून ही भेट घेण्याची तीव्र इच्छा झाली. सकाळी ८-८॥ वाजता फोन केला परंतु सारखा गुंतलेला ऐकू येऊ लागला. नंतर कोणी उचलेढना. परंतु चिकाटी धरून पुन्हा फोन केला व

श्री. दिनकरराव महादेव सापटणे कर फोनवर आले आणि मी एक साईभक्त अमून आयणांस भेटू इच्छितो असे म्हटल्याबरोबर त्यांनी आनंदाने जरूर या असे म्हटले. आणखी बोलताना त्यांनी सांगितले की अव्यायात दर्शविलेल्या तीन मुलांपैकी ते “दिनकर” आहेत. त्यांचे सर्वांत मोठे बंधू ‘मुरलीधर’ ही पुण्यात असतात आणि विशेष म्हणजे त्यांच्या मातोश्री श्रीमती पार्वतीबाई (वय वर्ष ८८) त्यांचेजवळच अमून त्या सध्या पलंगावर झोपून असतात. हे सर्व ऐकून मला त्यांना कधी भेटतो असे ज्ञाले.

त्याच दिवशी संव्याकाळी ५॥ वाजता मी त्यांचे निवासस्थानी (करंदीकर बंगला, २५-१ शिवाजीनगर, पुणे-५) गेलो. आधी श्री. दिनकरराव भेटले ते निवृत्त जज्ज आहेत. वयाला ६५ वर्ष ज्ञाली असून डाव्या पायास अवांगवायू झाल्यामुळे बहुतेक घरातच असतात. त्यांनी लगेच मला त्यांचे मातोश्रींच्या खोलीत नेले. त्या उडून बसल्या होत्या. मला आठवते की याच माऊलीला बाबांनी स्वप्नात प्रत्यक्ष दर्शन दिले होते. तिच्या पोटाचे व कंबरेचे दुखणे आपण होऊन बरे केले होते व तिच्या पोटी तिच्या मागणीप्रमाणे पुत्रस्त जन्मास घातले होते. अशा या श्रीसाईबाबांचे प्रत्यक्ष दर्शन, स्पर्श व कृपा लामलेल्या भाग्यवान माऊलीला समोर पाहून मला धन्य वाटले व लगेच चरणावर मस्तक ठेवून मी नमस्कार केढा. नंतर प्रारंभिक विचारपूस झाल्यावर त्यांनी आपली कथा मला सविस्तरपणे ऐकविली. या वयातही आणि अशक्तपणा असतांना देखील त्यांनी जेव्हा आपल्या खणखणीत आवाजात अत्यंत उत्साहाने, व हातवारे करून वर्णन सुरू केले तेव्हां ते ऐकताना त्यांच्या तोंडावरचे तेज, भक्ती व अत्यानंद पाहून मी मंत्रमुख झालो.

त्या म्हणाल्या, “माझे लम्ह झाले तेव्हा मी १३ वर्षांची होते व पती (श्री. महादेव वामन सापटणेकर) ३३ वर्षांची होते व बिजवर होते. त्यांची पहिली पत्ती वारली होती व एक मुलगाही कंठ रोगाने वारला होता. माझे सासर माढेगावी होते परंतु हे अक्कलकोट येथे वकीली करीत होते. आधीच पहिली पत्ती व मुलगा गेल्याने हे उदास होते. त्यातून मलाही ४-५ वर्ष काहीही अपत्य न झाल्याने ह्यांना आयुष्य अगदी निरस वाटू लागले होते. मग एकदा (सन १९१३) माझ्या सासन्यांनी (त्यांना आम्ही बाबा म्हणत असू) ह्यांना शिरडीस श्रीसाईबाबांकडे जाण्यास सांगितले. हचांचे मित्र शेवडे यांजकडून श्रीसाईबाबांहूल आंम्हा सर्वांना माहिती होतीच. आधी तर हे

नाहीच म्हणाले हयांचा विश्वासच नव्हता. परंतु त्याकाळी वडिलांपुढे मुलाने बोलण्याची हिंमतच नसायची. तेव्हा नाखुशीने का होईना पण हे आमच्या घाकटचा दीरला (पंडीतरावांना) घेऊन शिरडीस गेले. तेथे पोहोचवल्यावर बाबांच्या पायावर डोके ठेवून नमस्कार करण्यास गेले तर बाबा एकदम 'चल हट' म्हणून ओरडले व हाताने असा घक्का दिला की हयांची पगडीच उडून पडली. हे फार नाराज झाले व एक दोन दिवस राहून तीच परिस्थिती राहिल्याने माढेगांवी परत आले, आणि बाबांवर (वडिलांवर) खूप चिडले. म्हणाले, मला उगाच तिकडे पाठवून माझा अपमान करविला तुम्ही. वगैरे.

हे जेव्हा शिरडीस गेले तेव्हा मला माढेगांवी ठेवून गेले होते. माझी शिरडीस हयांचेवरोबर जाण्याची फार इच्छा होती परंतु त्याकाळी आम्हाला नवन्यापुढे बोलायची सोय होती का? मी व माझ्या जाऊबाई जवळ जवळ झोपत असू. एके रात्री मी झोपेत असताना मला स्वप्न पडले. एकदम तेजोमय उजेड दिसला. त्याकाळी माढेगावात पाण्याची फार टंचाई होती. माझ्या लक्षात आले घरात पाणी अगदी नव्हते. तेव्हा पाणी भरून आणण्याकरिता गावात लकडशाच्या विहीरीवर कळशी घेऊन निघाले. त्याकाळी स्त्रियांनी घरावाहेर पडायचे म्हणजे फक्त हळदीकुकवालाच. तेव्हा बाबा (सासरे) कोर्टवून परत याच्या अगोदर परतायचे म्हणून घाईघाईने निघाले होते. विहीरीजवळ गेले. तो तेथे डोक्याला फडका गुंडाळलेला एक मुसलमान फकीर उभा. तो माझ्याजवळ आला आणि म्हणाला "मी तुझी घागर भरून देतो." मी फार घाबरून गेले. मला त्याचा हेतु दुष्ट वाटला. त्यातून तो कफनी वर करून लघवीस बसला. हे पाहून तर त्याच्या दुष्ट हेतूबद्दल माझी खात्रीच झाली व मी तशीच घरी पळत सुटले. पण तो माझ्या मागे घावत आला आणि सारखा म्हणत होता, "परत जाऊ नकोस पस्तावशील, मी तुला पाणी द्यायला आलो आहे." मी घाबरत घरात शिरले आणि दार लावून घेतले. तरी तो बाहेर उभा राहून दाराच्या फटीवून खडे टाकीत राहिला व सारखा वरचे वाक्य "मी तुला पाणी द्यायला आलो आहे." म्हणत राहिला. इतक्यात मला जाग आली. पहाते तो माझ्या जाऊबाई माझे जवळ नेहमीसारख्या झोपलेल्या. मी त्यांना विचारले किती वाजले हो! त्या हसू लागल्या आणि चेष्टेने म्हणाल्या, "का झोप येत नाही का? हो बरोबरच आहे भावोजी तिकडे शिरडीस गेले आहेत ना? आठवण येत असेल?"

दुसरे दिवशी ही गोङ्ठ मी आमच्या चुलत सासुबाईना सांगितली. त्यांना सांगत असताना ती आमच्या सासन्यांनी ओळखरती एकली तेव्हा त्यांनी आत घेऊन पुनः सविस्तरपणे त्या स्वप्नाबद्दल चौकशी केली व त्यांना शंका आली की हा काहीतरी दैवी चमत्कार असावा. त्यांनी मग हच्यांना सांगितले की सूनबाईला शिरडीस जावयाची इच्छा होती व हे स्वप्नही म्हणूनच पडले असेल. तर तू तिला घेऊन शिरडीस पुन्हा जा. त्यावर हे चिडले व म्हणाले, 'तिचे काय ऐकता? तिच्या मनात घोळत होते म्हणून स्वप्न पडले असेल' मला आता तिथे जाऊन पुन्हा अपमान नाही करून ध्यावयाचा'. त्यावर आमच्या सासन्यांनी हच्यांना समजावले व बरोबर स्वतःच्या वहिनीलाही (जिला अजून-पर्यंत मुळीच होत होत्या व मुलगा नव्हता) बरोबर नेण्यास सांगितले.

त्याप्रमाणे आम्ही शिरडीस जाऊन पोहोचलो. त्यावेळी श्रीसाईबाबा लेंडी-बागेतून परत येत होते. त्यांना पाहताच मी थक्कच झाले. स्वप्नात दिसलेला हुबेहुब तोंच फकीर! इतक्यात मला पाहून बाबा पोटावर हात धरून किंचाळू लागले "अग आईग! माझे पोट लई दुखतेय कमरेला पण ठणका मारतोय." मला समजेना बाबांना एकाएकी काय झाले? पण इतर भक्तांनी आम्हांला समजाविले की आपल्या एकाद्या भक्ताला दुखणे आले की बाबा असेच स्वतःला दुखल्याचा देखावा करतात व त्यांचे दुखणे बरे होते. मग मात्र बाबांच्या हुबेहुब नकलांचे मला हसू आले. त्यावेळी माझ्या लक्षात आले नाही परंतु जेव्हा दोन तीन महिन्यांनी माझ्या पोटांचे व कमरेचे दुखणे अजिबात आपोआप नाहीसे झाले तेव्हा बाबांची ती नक्कल मलाच उद्देशून होती हे समजले, आणि बाबांबद्दल कुतन्नतेने उर भरून आले.

नंतर बाबा मशिदीत जाऊन बसल्यावर आम्ही फुलहार वगैरे पूजेचे सामान घेऊन दर्शनास गेलो. त्याकाळच्या परंपरेप्रमाणे हे आधी पुढे आणि मागे मी. हे बाबांच्या जवळ गेले तोंच बाबांनी पूर्वीप्रमाणेच "चल हट" म्हणून ओरडून त्यांची संभावना केली. मी पुढे झाल्यावर मात्र बाबांनी शांतपणे मला आपले चरणावर डोके ठेवून दिले. त्याक्षणी मी अत्यानंदाने स्वतःला पार विसरून गेले होते. बाबांनी मूठभर उदी माझ्या डोक्यावर थापली आणि म्हणाले, "घे! एक, दोन, तीन, चार किती पाहिजे ते घे."

अशाप्रकारे इतर भक्त सकाळ संध्याकाळ बाबांपाशी आनंदाने दिवाळी अनुभवत असताना आपल्याला मात्र "चल हट" म्हणून सारखा टोमणा,

यामुळे हे अगदी खिन्ह झाले. जेवण पण गोड लागेना. हचांना शंका आली की आपण आधी बाबांविषयी संशय व कुतर्क धरला त्याचे तर हे फळ नसेल ना? मग हचांनी बाबांचा अनुग्रह घेतल्याशिवाय तेथून हलायचेच नाही असा निर्धार केला, आणि आश्चर्य म्हणजे थोड्याच वेळात बाबा एकटेच हचांना मशिदीत सापडले. हे लगेच धावत बाबांजवळ गेले, व सद्गदित होउन त्याचे चरण घट्ट धरले. बाबांनीही हचांचे मस्तकावर हात फिरवला व जवळ बसवून घेतले. इतक्यात एक धनगर बाई आली व बाबांचे नेहमीप्रमाणे पाय रगडू लागली. बाबा तिचेबरोबर गोष्टी करू लागले व त्यात हुवेहुब आपली स्वतःचीच हकीगत ऐकून हे आश्चर्यचकित झाले. बाबा म्हणत होते, “हा म्हणतो मी याचे पोर मारले. मी काय लोकांची पोरे मारतो? असो आता मी त्याचे पोटी पुळा पुत्र आणून देतो”. हे ऐकून हचांना अत्यंत आनंद झाला व बाबांना पुळा पुळा नमस्कार करून आम्ही उत्तरलो तिथे परत आलो.

बाबांना पुरणपोळीचा नैवेद्य न्यायचा हचांनी बेत केला परंतु पुजाच्याने शिरा करण्यास सांगितले. त्याप्रमाणे आरती झाल्यावर सर्व भक्तांची नैवेद्याची ताटे बाबांपुढे ठेवली तेव्हा आमचे ताट मागे होते तरी बाबांनी पुढे वाकून लांब हात करून त्यातून मूठभर शिरा आधी उचलला व तोंडात टाकला.

त्यादिवशी गुरुवार होता व रात्री चावडीचा छविना (मिरवणूक) पाहण्यासाठी आम्ही थांबलो. किती सुंदर तो छविना! भक्त आनंदाने टाळ मूदुंगाच्या नादात भजन करीत व नाचत पुढे चालत, बाबा त्याचे मागून येत. छत्र, चामर आणि पालखी पण बाबा पालखीत कधीच बसत नसत. भक्तांनी उचलून बसविले तरी लगेच ते पालखीच्या मागे दिसत. बाबा स्वतःदेखील हातवारे करून नाचत. एकदा हा पाय पुढे तर मग दुसरा अगदी पटाईतपणे, खरोखर ते दृश्य अजून डोळ्यांपुढे दिसते. अरे हो! हचांना तर बाबांच्या मुखावर अगदी पांडुरंगाच्या मुखासारखेच तेज दिसले!

दुसरे दिवशी आम्ही परत यावयास निघालो. बाबांचे दर्शनास जाताना हे मला म्हणाले, “बाबांना एक रूप्या दक्षिणा देईन व आणखी मागितली तर पुळा एक रूप्या देईन, परंतु पुळा मागितली तर मात्र हातातील आंगठी व छल्ले विकावे लागतील.” आश्चर्य म्हणजे हचांनी बाबांचे हातावर एक रूप्या ठेवल्यावर आणखी एकच मागितला आणि म्हणाले “आता आणखी नाही मागणार कारण तुला तुझी आंगठी व छल्ले विकावे लागतील.” हे ऐकताच

हचांचे डोऱ्यात प्रकाश पडला. अजून वावांचिषयी हचांचे मन थोडे सांशंक होते ते आता अगदी दृढ झाले. असो.

पुढे एका वर्षाचे आतच म्हणजे सन १९१५ साली मला मुरलीधर ज्ञाला. तो आठ महिन्याचा असतानाच त्याला घेऊन आम्ही शिरडीस गेलो. पुन्हा मला आणखी दोन मुळे ज्ञाणी. भास्कर आणि दिनकर. त्यांना घेऊनही शिरडीस गेलो. दिनकर तेव्हा २-३ महिन्याचा असेल. त्याला वावांचे पायावर ठेवताच त्यांनी त्याला दोन हातांनी उचलून जोरात वर फेकला परंतु त्याला काही इजा ज्ञाली नाही. कोणी तरी भक्ताने त्याला झेलला.

पुढे मला एकदर ८ मुलगे व १ मुलगी ज्ञाली. वावा मला म्हणाले होते “वे एक, दोन, तीन, चार किती पाहिजे ते वे.” आणि ते शब्द वावांची खरोखरच पूर्ण करून दाखविले. पहिला मुलगा मुरलीधर ज्ञाल्यापासून हचांची वावांवर भक्ती अगदी दृढ ज्ञालीच होती. ती इतकी वाढत गेली व हचांची अध्यात्मात दृतकी प्रगती ज्ञाली की आसचा दुसरा मुलगा भास्कर जेव्हा १० वर्षांचा असतानाच वारला तेव्हा हचांनी वावांच्या छवीसमोर बाकी सर्व मुलांना गोळा केले आणि म्हणाले, “अरे! या सर्वानाच तू घेऊन जा. चालेल. पण तुझी भक्ती मी सोडणार नाही.”

वाचक हो! अशी आहे ही सापटणेकरांची रम्य व उपदेशपर कथा, प्रत्यक्ष त्या माझलीच्या तोंडातून ऐकलेली. त्यावेळच्या आनंदात तुम्हालाही सहभागी करून घ्यावे म्हणून मी ही आपल्यापरीने शब्दांकित करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

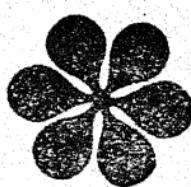
सापटणेकर कुटुंब मूळ सापटणे गावचे. पुढे ते तालुक्याच्या ठिकाणी म्हणजे माडेगावी स्थायिक झाले. पूर्वीपासूनच या घराण्याचा पेशा वकीलीचा आणि अजूनही त्यांच्या घराण्यात बहुशः तोच पेशा चालू आहे. या कथेचे नायक कै. महादेव वामन सापटणेकर यांनी अङ्कलकोट येथे वकिली केली व तिथे स्थावर मिळकतही वन्यापैकी मिळविली. काही मंडळी पुण्यास १९६१ साली आली.

श्री. दिनकररावांशी नंतर बोलताना कळले की त्यांचे वडील पूर्वीपासून दत्तभक्त होते. गाणगापूरास नेहमी जायचे. तेथेच एकदा त्यांनी पत्नी व मुलगा वारल्यामुळे निराश होऊन नदीत जीव देण्याकरिता उडी मारली होती. परंतु

श्री दत्तात्रेयांनी साक्षात् त्यांना बाहेर काढून अक्कलकोटला जाण्याची आज्ञा केली होती. पुढे बाबांनी वर वर्णन केल्याप्रमाणे आपल्याकडे ओढून आणले आणि कायमचे जवळ केले होते.

यावरून एक गोष्ट सिद्ध होते की पूर्वपुण्याई व तपश्चर्या असल्याशिवाय संतांची भेट व अनुग्रह होत नसतो. तसेच हे सर्व ऐकून मला शंका यायला लागली आहे की श्रीदत्तात्रेय, अक्कलकोटस्वामी आणि आपण एकच आहोत हे दाखवून देण्याकरिता व सापटणेकरांचे आधीचे संसारातील दुःख व निराशेने आलेले वैराग्य अयोग्य व व्यर्थ होते ते घालवून त्यांना आपल्या भक्तीला लावून नंतर त्यांच्यात खरे ज्ञानजन्य वैराग्य व स्थितप्रज्ञता उत्पन्न करून त्यांचा उद्धार करावयाचा होता म्हणून तर बाबांनी ही 'चल हट' लीला घडवून आणली नसेल ना? असो बाबांची भक्तांना सन्मार्गी लावण्याची व त्यांची अध्यात्मिक प्रगती करून घेण्याची हातोटी अलौकिक, आश्चर्यकारक व अभास्य आहे हेच खरे.

(टीप :- कळविष्णास वाईट वाटते की मी भेट घेतल्यावर अवघ्या दीड महिन्यानंतर म्हणजे ता. ३० ऑक्टो. १९८३ रोजी दुपारी ४ वाजता या भाग्यवान माझली श्रीसाईचरणी लीन झाल्या. योगायोग म्हणजे हिंदु पंचांग-प्रमाणे श्रीसाईबाबांच्या समाधीच्या महिन्याच्या व तिथीच्या दिवशीच फक्त वेगळ्याचा पक्षात आश्विन वद्य १० ला व तेही दुपारी ३-५१ वाजता. दशमी पालटून एकादशी बसल्यावर दुपारी ४ वाजता त्यांचे देहावसान झाले. त्यावेळी त्यांचे वय ८९ वर्षांचे होते व त्या शेवटपर्यंत शुद्धीवर होत्या. दुसऱ्या दिवशी सकाळी ७ वाजता म्हणजे १५ तासानंतर मी जेव्हा त्यांना श्रद्धांजली अर्पण करण्यास गेलो तेव्हा देखील त्यांचे चेहन्यावर अप्रतीम तेज होते.)



मला दिसलेले श्री दासगणू

—सौ. नंदिनी माधव नाडकर
५ “शकुन्त” ९-के. जी. एस कॉलनी.
सरस्वती बाग, जोगेश्वरी
मुंबई ४०० ०६०.

० १९३७ सालातील प्रसंग, त्यावेळेस आम्ही परळला रहात होतो. शाज्ञी आजी शिवण क्लास चालवीत असे, व शिवणकामाच्या शिकवण्याही करीत असे. त्यामुळे तिच्या बन्याच ठिकाणी ओळखी असत. त्यातीलच एक बैरिस्टर वेलणकर हथांचा गिरणावात बंगला होता त्यांची पत्नी व सून देवभक्त होत्या. त्यांची व माझ्या आजीची मैत्री होती.

एके दिवशी दुपारी तीन वाजण्याच्या सुमारास त्यांची गाडी आली. ड्रायव्हर अ.जी.स सांगू लागला “वहिनीशाईनी तुम्हाला बोलाविले आहे” आज बंगल्यावर श्री दासगणूचे कीर्तन आहे” आजी मला म्हणाली “लवकर तयार हो,” कारण आजी कोठेही जाताना मला नेत असे. मी त्यावेळेस जेमतेम ५-६ वर्षांची असेन त्यामुळे किंतन समजण्याइतके माझं वयही नव्हते. परंतु मोटारीतून जावयास मिळते हथा आनंदात मी होते. जाताना वाटत आर. एम. भट हायस्कूलचे त्यावेळेचे प्रिन्सिपॉल श्री. दोंदे यांच्या पत्नींना पण बरोबर घेतले कारण त्यांनाही बोलावणे होते. आम्ही साधारण ५ च्या सुमारास वेलणकरांच्या बंगल्यावर पोहोचलो. बंगल्याच्या आवारात धूपाचा सुगंध दरवळत होता.

आम्ही वर गेलो. वरती प्रशस्त हॉलमध्ये सुंदर गालीचे घालून छान बैठक केली होती. चंदन व उदाचा वास दरवळत होता. समोरच श्रीसाई-बाबांची सुंदर तसबीर गुलाबाचा हार घालून सुशोभित केली होती. बैठकीवर निवडकच आमंत्रित भक्तिभावाने बसले होते, व फोटोसमोरच श्री. दासगणूंची पवित्र मूर्ती कीर्तनासाठी उभी होती ठेंगणी ठुसकी देहवष्टी. अंगात खादीचा शर्ट व पांढरे स्वच्छ धोतर, कपाळावर गंध व खांद्यापर्यंत आलेल्या पांढऱ्या केसांच्या बटा व प्रसन्न हसतमुख चेहरा. त्यांनी तासभर रसाळ कीर्तन केले. सर्व लोक तल्लीन झाले होते. खरेतर मला कीर्तन फारसे कळलेच नाही.

परंतु ते जे काही सांगत आहेत ते त्यांच्या मधुर वाणीत सारखे ऐकावे असे बाटत होते.

त्यानंतर दृग्धपानाचा कार्यक्रम झाला व आमंत्रितांना केशरभिश्रित दूध व प्रसादाचे पेढे देण्यात आले. निखणानंतर जेव्हा भक्त दासगणूना नंमस्कार करण्यास गेले तेव्हा “मला नमस्कार कह नका, श्री साईबाबांना करा, ते तुमच्या मनोकामना पूर्ण करतील व सर्वाभूती परमेश्वर आहे हे आयुष्यात विसरु नका” असे त्यांनी सांगितले व माझ्या बालमनावर ते वाक्य पक्के कोरले गेले व मी आयुष्यात माझ्या सानिध्यात येणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीशी निष्पाप व निस्वार्थी वृत्तीनेच वागवयाचा प्रयत्न केला-हीच माझी जीवन-साधना व बाबांची भक्ती हेच माझे वैभव- त्याचा पाया हच्या कीर्तन प्रसंगाने घातला गेला म्हणूनच मला झालेले श्री दासगणूचे दर्शन हीच माझ्यावर श्री साईनाथांची कृपा असे मी मानते, कारण इतक्या वर्षानंतर देखील तोच प्रसंग माझ्या डोळ्यासमोर प्रत्यक्ष घडत आहे, अशी प्रामाणिक भावना हढ होणे हे एरवी कठीणच, परंतु श्री साईबाबांच्या कृपेने मला तो प्रसंग नित्य डोळ्यासमोर येतो, आणि मन निरामय शांत होते, मार्गदर्शन होते-म्हणूनच तो प्रसंग मी माझ्या शद्वात लिहून काढला आहे व पाठवित आहे. कारण मला प्रत्यक्ष बाबांचे नाही पण बाबांच्या पट्टिशिष्याचेन्श्री दासगणूचे दर्शन बाबांनीच घडवून आणले व मला पावन केले व मला भक्तीचा मार्ग दाखविला अशी माझी दृढ शद्वा आहे

हच्या घटकेला मी कर्तव्यतत्पर लेक, लेकी, सुना, जावई, गोऱ नातवंड व प्रेमळ पती हचांच्या सानिध्यात सुखी आहे, पण माझ्या सुखी संसाराचे रहस्य श्री साईबाबांचा आशीर्वाद हेच आहे माझे त्यांना शतशः प्रणाम !

....आणि श्री साईबाबा

शद्वांकन- श्री मनोहर नागेश्वराव सावंत

“उन्मेष”

८२-सी, जुना प्रभादेवी रस्ता,
प्रभादेवी, मुंबई ४०० ०२५



० श्री. कुमारसेन प्रभाकर गुप्ते यांच्या आरन्ती शिएटरतरफे ‘शिर्डीचे श्रीसाईबाबा’ या नाटकाचा प्रयोग क्रमांक १९९ नुकताच पार पडला. याच नाटकाचा २०० वा प्रयोग कदाचित हा लेख छापून येण्यापूर्वीच थाटामाटात साजरा होईल. संस्थानचे माजी रिसीव्हर श्री. का. सी. पाठक यांच्या प्रोत्साहनाने श्री. कुमारसेन यांनी हे कार्य हाती घेतले. खरे पाहाता या नाटकाचा ३९ वा व शेवटचा प्रयोग १९७८ मध्येच श्रीसाईबाबांच्या साठाव्या पुण्यतिथीच्या दिवशी शिर्डी येथे घ्वावयाचा होता हे पुपकळांना माहित नसेल. अर्थात तो प्रयोग झाला पण शेवटचा मात्र ठरला नाही. ३९ व्या प्रयोगापर्यंत या नाटकानिमित्त श्री. कुमारसेन यांना रु. ५०,००० च्यावर नुकसान झालेले होते. शिर्डीचे श्रीसाईबाबा या नाटकाचे प्रयोग वंद करण्यापूर्वी शेवटचा प्रयोग शिर्डी येथे घ्वावा अशी त्यांची त्यावेळी प्रबल इच्छा होती.

शिर्डी येथे ३९ ला प्रयोग करण्याचे संस्थानचे रिसीव्हर श्री. काकरे यांच्या परवानगीने एक महिना अगोदरच ठरले होते. त्यासाठी श्री. कुमारसेन यांनी नाट्यमंदारचं श्री. राजाराम शिंदे यांच्यामार्फत एक बस ठरविली होती. प्रयोगाच्या आदल्या दिवशी रात्रौ ८ वाजता सर्वांनी शिवाजी मंदिर येथे जमावयाचे ठरविले होते. त्याच्चिंदिवशी संध्याकाळी ५ ते ५॥ च्या दरम्यान श्री. शिंदे यांनी या नाटकासाठी ठेवण्यात आलेली बस कोठेतरी बिघडलेली आहे व ते आता गाडी देऊ शकत नाहीत असे श्री. कुमारसेन यांना दूरध्वनीवर कळविले त्यांचा निरोप आल्याने श्री. कुमारसेन व त्यांच्या पत्नी सौ. अनुराधा साक्षात हादरलेच कारण शिर्डीला जाण्यास आता ऐनवेळी गाडी कोण देणार? त्या गाडीला लागणारा प्रवास परवाना कोठून आणणार? शेवटचा उपाय एकच-नाटकाचा प्रयोग रद्द करणे, त्यातही इम्रतीचा प्रश्न होता, कारण शिर्डीला नाटकाची भग्नपूर जाहिरात करण्यात आली होती. या दरम्यान श्री. कुमारसेन यांच्या पत्नी सौ. अनुराधा यांनी यावाबतीत श्री साईबाबांना बराच दोष दिला व शेवटी गणपतीसही नवस केला. तासाभराने श्री. शिंदे यांचा श्री. कुमारसेन यांना पुन्हा फोन आला व त्यांनी सांगितले की ठरलेली बस जरी बिघडली असली तरी दुसरी बस पुण्याहून येत आहे व ती गाडी थोड्या उशीराने का होईना पण, शिर्डीला जाण्यासाठी देऊ शकेन. त्याप्रमाणे दुसरी गाडी मिळाली व नाटकाचा ३९ वा प्रयोग करण्यासाठी मंडळी शिर्डीला निघाली.

शिर्डी येथील ३९ वा व शेवटचा प्रयोग सुरु होण्यापूर्वी श्री. कुमारसेन यांनी श्रीसाईसमाधीजवळ जाऊन श्रीफळ देऊन शेवटच्या प्रयोगास प्रत्यक्ष हजर व्हा अशी मनोभावे प्रार्थना केली प्रयोग ठीक ११ वाजता सुरु झाला व शेवटही जवळ आला. या नाटकात शेवटच्या अंकात शेवटी श्रीसाईबाबा ज्यावेळी देह ठेवतात त्यावेळी पोपटाचा पिंजरा जोरात हलतो असा प्रसंग आहे. हा पिंजरा हलविण्याची कळ रंगमंचामागून श्री. कुमारसेन प्रत्येक प्रयोगाच्यावेळी स्वतः दाबतात आणि लगेच पाचच मिनीटात हा प्रयोग संपतो प्रयोग संपल्यानंतर श्रीसाईबाबांना अभिवादन करून श्रीसाईभक्तांपुढे हा शेवटचा प्रयोग झाला म्हणून जाहीर करणे तेवढेच बाकी होते. पोपटाच्या पिंजर्याची कळ दाखून रंगमंचकांच्या बाजूने पिंजरा कसा हलत आहे हे पाहाण्यासाठी श्री. कुमारसेन रंगमंचावर डोकावले तर त्यांना प्रत्यक्ष श्रीसाईबाबा रंगमंचकावर प्रेक्षकांकडे पाठ करून बसलेले दिसले. त्यांनी आपल्या हाताचा कोपरा गुडघ्यावर टेकलेला होता. श्री. कुमारसेन यांचे त्यांच्याकडे लक्ष जाताच श्रीसाईबाबांनी आपला उजवा हात वर करून श्री. कुमारसेन यांना आशिर्वाद दिला. त्याचवेळी श्रीसाईबाबांची प्रत्यक्ष सदेहमूर्ती लहान लहान होत गेल्या-

सारखे दिसले व तेथून सुदर्शनचक्र फिरते त्याप्रमाणे निळसर तांबूस रंगाचा लिंबूसारखा प्रकाशमात्र गोळा निघाला व तो क्षणार्धात श्री. कुमारसेन यांच्या छातीवर आदळला. श्री. कुमारसेन त्यावेळी एकदम ओरडून वेशुद्ध पडले.

हा प्रसंग शिर्डीत घडत असतांनाच मुंबईतील एका प्रसंगाकडे आपण येऊ या. श्री. कुमारसेन यांचे एक स्नेही श्री. पाटील वरळीस राहातात. श्री. पाटील यांचे स्नेही श्री कोठावळे जांबोरी मैदान घेठील मंदिराची व्यवस्था पाहातात, श्री. कोठावळे यांचेच एक पुस्तक वाचून श्री. कुमारसेन यांनी शिर्डीचे श्रीसाईबाबा हे नाटक करावयास घेतले. ज्यादिवशी शिर्डीमध्ये या नाटकाचा ३९ वा प्रयोग होता त्याचदिवशी रात्रौ ११-२० ला श्री. कोठावळे यांच्या घरातील श्रीसाईबाबांच्या सर्व तसविरी धरणीकंप झाल्यासारख्या जोराजोरात हलू लागल्या. रात्रौ ११ वाजताच हे नाटक शिर्डीत सुरु झालेले होते, व याच नाटकात श्रीसाईबाबांचा पहिला प्रवेश वरोबर २० मिनीटांनी होतो. श्री. कोठावळे त्याचवेळी शेजारी राहाणाऱ्या श्री. पाटील यांना म्हणाले की ज्याअर्थी माझ्या घरातील श्रीसाईबाबांच्या तसविरी धरणीकंप झाल्यासारख्या हलत आहेत त्याअर्थी शिर्डीत काहीतरी गंभीर घटना घडली असावी. श्री. कुमारसेन यांच्यासंबंधीची हकीकत श्री. कोठावळे यांना दुसऱ्या दिवशी समजली तेव्हा त्यांच्या घरातील तसविरी हलण्याचा खुलासा त्यांना झाला. रात्रौ ११-२० ला श्रीसाईबाबांनी समांधी सोडली होती व ते नाटकाच्या प्रत्यक्ष प्रवेशाच्या वेळी कोणालाही दिसणार नाही अशा स्वरूपात रंगमंचावर अवतरले होते!

श्री. कुमारसेन वेशुद्ध पडले त्याप्रसंगी त्यांच्या पहनी सौ. अनुराधा, मुलगी चि. आरती, मुलगा चि. सिद्धेश, रिसीव्हर श्री. काकरे, श्री. बाकलीवाल श्री. डी. सी. पाटील इत्यादी मंडळी हजर होती. एवढे होता होता हा प्रयोग संपला, व अर्थात श्री. कुमारसेन हे वेशुद्ध असल्याने हा. शेवटचा प्रयोग म्हणून जाहीर करू शकले नाहीत. श्री. कुमारसेन यांना श्रीसाईबाबांची उद्दी लावली त्यावेळी त्यांना कुठले त्राण आंले समजले नाही परंतु ते एकसारखे पळू लागले. त्यावेळी त्यांना आवरून दीक्षितवाड्यातील त्यावेळेच्या भोजनगृहात व तेथून त्यांच्या निवासस्थानी शांतिनिवास येथे नेण्यात आले. भोजनगृहात श्री. कुमारसेन श्रीसाईबाबांच्या प्रतिमेकडे एकटक पहात होते व श्रीसाईबाबा ज्या स्थितीत बसतात त्याच स्थितीत बसून असस्वलित हिंदीत बोलत होते. श्री. कुमारसेन यांची प्रकृती वेड्यासारखी होत असलेली पाहून त्यांना झोपेचे इंजेक्शन दिले.

श्री. कुमारसेन यांना रात्रौ इंजेशन दिले तरी त्यांना बिलकूल झोप लागली नाही. दुसऱ्या दिवशी पहाटे काकडआरतीच्या वेळच्या घंटानादानेच ती उतरली याचा अर्थ असा लागू शकतो की श्रीसाईबाबा रात्रौ ११-२० ला जे नाटकाच्या रंगमंचावर अवतरले होते ते परत सकाळी काकडआरतीच्यावेळी पुनरच आपल्या समाधीत गेले.

या प्रसंगानंतर मात्र श्री. कुमारसेन यांचे “शिर्डीचे श्रीसाईबाबा” या नाटकासंबंधीचे एक एक व्याप सुटत गेले आणि या नाटकाची आणि त्यांची दिवसेंदिवस भरभराटच होत गेली.

श्री. कुमारसेन हे केवढे भास्यवान! “श्रद्धा आणि सबुरी” हे श्रीसाईबाबांचे दोन शब्द! श्री कुमारसेन यांना श्रीसाईबाबांनी आपले प्रत्यक्ष दर्शन देऊन त्याचा पुरेपुर अनुभव दिला.

‘अल्ला-मालिक’चा अर्थ



—र. श्री. पुजारी
रमानिवास, ९९२ सदाशिव,
पुणे ३०.

० श्रीबाबा ‘अल्ला-मालिक’ हा जप त्यांच्या बालवयापासून करीत. या जपाचा अर्थ काय? अल्ला म्हणजे ईश्वर. मालिक म्हणजे मालक. थोडक्यात म्हणजे ईश्वर या जगाचा मालक आहे.

मालक हा शब्द मालकीहक्क दाखविणारा आहे. हुकुमात दर्शविणारा तो शब्द आहे. ही हुकुमत तो गाजवो किंवा न गाजवो, सत्ता त्याची आहे. ती मानणारे लोक त्याच्याहून कनिष्ठ आहेत.

मालक आणि नोकर हे शब्द या दृष्टीने विरुद्ध अर्थात्र शब्द आहेत. मालक तो मालक, नोकर तो नोकर नोकराने मालकाचा हुकूम मानला पाहिजे.

तो त्याचा धर्मच होय. नोकर हुकूम न मानील तर तो आपल्या स्थानावर राहाणार नाही.

अल्ला हा साधा मालिक नव्हे. श्रेष्ठ मालिक आहे. त्याची सत्ता अबाधित आहे. त्याच्या इच्छेविना पानसुद्धा हलू शकणार नाही. थोडक्यात म्हणजे आपले जीवन त्याच्या हाती आहे. फार काय, आपला श्वासोच्छ्वासही त्याच्या इच्छेने चालतो. त्याची इच्छा फिरली की आपला श्वासोश्वास बंद पडला! आपले सर्व जीवनच संपुष्टात आले!

अल्ला हा केवळ मानवांवर सत्ता गाजविणारा नाही. सजीव आणि निर्जीव सृष्टीवरही त्याचीच सत्ता चालते. सृष्टीची उत्पत्ती-स्थिती-लय त्याच्याच हाती आहे. ज्याची आवश्यकता आहे, त्याची उत्पत्ती तो करतो. त्याला स्थिती म्हणजे स्थिरता देतो. जे जीर्ण झाले त्याचा लय म्हणजे नाश तो करतो. ज्याचा उपयोग आहे तेच अल्ला-मालिक निर्माण करतो. त्याचे जतन करतो. त्याचा उपयोग संपला की त्याचा नाश करून टाकतो.

अशी ही नाणी वितळविष्ण्याची आणि पुनःपुन्हा छापात घालून पाढण्याची क्रिया सतत चालू असते. त्यामुळे टांकसाळ कधी बंद पडली असे होत नाही.

हे सर्व कार्य अल्ला-मालिक आपल्या नोकरांकरवी करवितो. ते नोकर सर्वांना दिसतात. पण अल्ला-मालिक कोणालाही दिसत नाही. तो स्वस्थानी स्वस्थ असतो. कार्य करीत असते ती त्याची सत्ता!

सत्ता म्हटली की तेथे दुसऱ्यांच्या अधिकारांचे नियमन आले. त्यांच्यावर योग्य ती बंधने आली. त्या बंधनांत राहून कार्य करणे आले. जो ती बंधने तोडील तो द्रोही ठरला. याचे कारण बंधनांचे महत्त्व हे याला कळले नाही. थोडक्यात म्हणजे अल्ला-मालिकांची आज्ञा त्याने झुगारली.

बंधने किंवा कायदे नेहमी सर्वांच्या कल्याणासाठी असतात. ते पाळण्यातच सर्वांचे कल्याण असते. अल्ला-मालिक जे कायदे करतो ते कायदे आपल्या नोकरांमार्फत तो राबवितो. ते नोकर म्हणजे संत होत.

अल्लाच्या आज्ञा काटेकोरपणे पाळणारे व त्याचे कायदे म्हणजे प्रेमबंधन मानणारे एक संतच होत. मी अल्लाचा बंदा आहे, गुलाम आहे, नोकर आहे

असे ते अभिमानाने सांगतात. अल्लाच्या प्रेमाच्या तुरुंगातील कैदी होऊन राहाणे ते आनंदाने पसंत करतात.

मी अनलहक्क नव्हे, यादेहक्क आहे असे श्रीबाबा सांगतात. याचा अर्थ मी मालिक नव्हे, नोकर आहे, असा आहे.

जेव्हा नोकर मालकाच्या कायशी एकरूप होतो तेव्हा तो नोकर राहातच नाही. तो मालक होतो. तिजोरीच्या किल्ल्या त्याच्या हाती येतात. पण तो लोकाना सांगतो, “हे ऐश्वर्य माझे नव्हे माझ्या धन्याचे आहे. मी केवळ विश्वासू नोकर आहे.”

मालकाचा विश्वास संपादन करणे ही गोष्ट सोधी नाही. फार अवघड आहे. जामदारखान्याच्या किल्ल्या आपण चोराच्या हाती दिल्या असे मालकास वाटता कामा नये. असे वाटणे हा नोकराचा उणेपणा आहे. येथे नोकर हा नोकरसुद्धा राहिला नाही. चोर झाला. चोर कोणाचाही विश्वास संपादन करू शकणार नाही.

श्रीबाबा जेव्हा ‘अल्ला-मालिक’ हा जप करीत तेव्हा जणू म्हणत, “मी अल्लाचा इमानी नोकर आहे. म्हणून त्याच्या विश्वासास पात्र आहे. पात्र नसेन तर मला पात्रता वाढविली पाहिजे. त्याशिवाय त्याचा शिक्का माझ्या हाती ठरणार नाहीं. मी यंत्किंचितही बेईमान होईन तर तो अल्ला-मालिक आपला शिक्का माझ्या हातून काढून घेईल!”

या विचाराचे स्मरण कायम राहावे म्हणून श्रीबाबा हा जप करीत. अर्थात् हा जप म्हणजे लोकसंग्रहच होता!



बाबांची आज्ञा

—श्री. बाळकृष्ण अ. देसाई.

१५१, भांगरवाडी, लोणावळा-४१० ४०१

० कोपरगाव सरकारी इस्पितल. त्या इस्पितलातील डॉक्टर, नर्स, आया हचांच्या डोळ्याला डोळा लागला नव्हता तीन दिवस. का, तर इस्पितलात उपचारासाठी आलेल्या पेशंटच्या प्रक्रितीचं निदान करता येत नव्हतं त्यांना. त्या पेशंटने तीन दिवसात डोळे उघडलेच नव्हते. मग बोलणं तर नाहीच नाही.

इस्पितलातील नोकरवर्ग पार घावहन गेला. अन् विशेष म्हणजे त्याचं जर वरं वाईट झालं, तर इस्पितलातील नामांकित डॉक्टर, सेविका नि आया हचांची निष्काळजीणाची ओरड होऊन बदनामी होणार होती.

डॉक्टरानी इतकी काळजी वाहावी असा तो पेशंट तरी कोण होता? तो होता एक प्रतिष्ठित इंग्रज गृहस्थ. त्याच्या मूकावस्थेत त्याच्या सर्व अवयवांची परीक्षा करण्यात आली होती.

शंका आली की, तिला अनेक वाटा फुटतात. पोट, छाती, डोळे बरगडधा याना मुका मार तर बसला नसेल? की मेंदूत रक्तस्त्राव होऊन हा गेले तीन दिवस वेशुद्धावस्थेत डोळे मिटून हालचाल न करता पडून राहिलाय! जिवंत-पणाचं लक्षण म्हणजे नुसतं त्याचं कण्हणं!

त्यातील एक तरुण डॉक्टर आली हतबलता बोलून दाखवित असता, अकस्मात चमत्कार घडला. पेशंटने हलकेच डोळे उघडले, नि बोलू लागला. 'डॉक्टर, मला काहीही आलेलं नाही, की होतही नाही! निमित्तमात्र पाठीला खरचटण्याचं झालं. यापेक्षा अधिक काही नाही.'

त्या बडधा इंग्रज पेशंटने आपले डोळे पुन्हा मिटून घेतले. नि एवढंच म्हणाला, 'अपघात अहि हा! तेव्हा एवढी दुखापत ही व्हायचीच! पण प्रभूची मोठी कृपा म्हणून यातून वाचलो!'

हळू हळू शुद्धीवर आल्यावर तो इंग्रज गृहस्थ म्हणाला, 'हचा तालुक्यातील डॉक्टरात कोण गडबड उडाली! का तर राज्यकर्त्याचा मी माणूस! तशात इंग्रज! इतर स्थानिक पेशंटाकडे दुर्लक्ष करून सारे माझ्याकडे धावले. उशापायथ्याशी बसले. इतकी गुलामगिरी हचांच्यात खोलवर पोचली, की सर्वांनी गोऱ्या कातडीकडे धाव घ्यावी!'

त्याचं असं झालं, हा इंग्रज टांग्यातून जात असता, टांग्याला अपवात होऊन तो रस्त्यावाहेर फेकला गेला, म्हणून तोच हचा जवळच्या कोपरगावच्या इस्पितळात आला.

शुद्धीवर आल्यावर आता त्याचा वेळ जाईना. त्याला बोलायला कुणीतरी हवं होतं, अन् तो कुणीतरी असून भागणारं नव्हतं. चांगला सुशिक्षित, इंग्रजी जाणणारा नि बोलका हवा होता.

डोळे उघडे ठेवून इकडे तिकडे पाहायात त्या इंग्रज गृहस्थाचे दोन दिवस असेच गेले. तिसऱ्या दिवशी एक सुशिक्षित महाराष्ट्रीय तरुण त्याला काय होतंय नि इतकीं धावपळ करण्यासारखं काय घडलंय हे जाणून घेण्यासाठी अन् त्या पेशंटला पहाण्यासाठी तिथं आला.

शिष्टाचाराप्रमाणे अगोदर एक चिठी पाठविली, नि उत्तराची वाट पहात खोली बाहेर उभा राहिला. थोड्याच वेळात 'आपण आल्यानं मला आनंदच्च होईल! या!' असा निरोप आला.

मी आत गेलो नि घडलेलं सारं विचारून घेतलं. तेव्हा त्या इंग्रजाला असं म्हणायचं होतं की, 'बरेचसे अपवात शिरडीला कुणी अवलीया आहे, त्याची भेट घेऊन परतणारालाच ते होतात असं एकतो तेव्हा यात काहीतरी जाढूटोणा, भानामती असावी. कारण भारतीय लोक हचा विद्येत प्रवीण आहेत. ते सर्पाना खेळवतात. त्यांच्या अंगात भुतं, देव यांचा संचार होतो, नि मग त्यांची जमलेत्या लोकास बडबड सुरु होते, असं ऐकलंय! म्हणून मला तसं वाटतं, तो अवलियाच काहीतरी मिळण्याच्या अपेक्षेन जाढूटोणा करीत असला पाहिजे.'

हचा त्यांच्या बडबडण्यानं आमच्या तसणास हसू फुटलं. पण त्यानं ते दावलं नि म्हटलं, 'जे घडतं ते सत्य असतं. पण त्याचं कारण कुणी काही